

JULIANA MRVOVÁ

Žofia vystúpila na horu, aby uvidela more

(Pôvodne vyšlo v časopise *Glosolália*, č. 4/2020.)

„*Vlastný priestor zjavujúcej sa hory je extatický priestor; extatický voči prázdnu, na základe ktorého sa otvára, a otvára nás.*“ H. Maldiney¹

Vstupujem do výstavy Žofie Dubovej *Každý je ostrov*.² Spojenie „do výstavy“ je namieste, keďže sa odohráva v celom priestore, všade okolo diváka a diváčky. Prvý obraz, na ktorý sa upriami naša pozornosť, je veľká hora vynárajúca sa z mora oblakov. Ide o Mount Everest, ale to nie je až také dôležité. Všetci, ktorí často vystupujeme na hory, poznáme čaro inverzie, keď zimná hmla pokrýva dve tretiny sveta a nad ňou plávajú osamotené a pusté ostrovy. A my, milovníčky pustých ostrovov, na ne často hľadáme zo vzdialenej lode a predstavujeme si zákutia divokej nedotknutej prírody, ktorú na ostrove tušíme. Ostrov je priestorom imaginácie; Deleuze dokonca hovorí o našom vydelení sa zo sveta, keď sa nachádzame na ostrove.³ Každý je svojím ostrovom. Tak ako každý obraz zavesený v priestore predstavuje jeden ohraničený zlomok krajiny, jednu horu, jeden ostrov, možno jeden pocit či zážitok. Keďže visia tak, že sa prekrývajú, spájajú sa nám v pokračujúci celok zložený z jednotlivostí, podobne, ako keď pozorujeme pohorie z mnohých vrcholov tvoriacich jeden hrebeň.

So Žofiou som sa prvýkrát stretla náhodou, keď si ku mne prisadla na výstave o putovaní krajinou a hľadaní seba samého.⁴ Hovorili sme, ako inak, o horách. A možno aj o Darwinových Galapágoch alebo iných tajomných ostrovoch. Hovorili sme aj o slobode a lyžovaní. Akoby túžba po slobode bola práve tým spojivom medzi horami a maľovaním, ale aj medzi nami.

Keď hovoríme o ostrovoch, okrem neobjavených svetov vždy zabrdneme aj do slobody. Samotná túžba doraziť na ostrov nás oslobodzuje od pevniny, jej pevnosti.

¹ MALDINEY, H. 2015. Náčrt fenomenológie umenia. In SUCHAREK, P. (ed.). *Fenomenológia stretnutia*.

Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.

² Výstava *Každý je ostrov* v Galérii Čin čin v r. 2019.

³ DELEUZE, G. 2010. Príčiny a dôvody pustých ostrovů. In DELEUZE, G. *Pusté ostrovy a jiné texty*. Praha : Herrmann & synové. Žofia spomína tento text ako dôležitý pre vznik výstavy *Každý je ostrov* v Galérii Čin Čin.

⁴ Na výstave Juliany Mrvovej *Sen o krajine (Cesta do stredu sveta)* v bratislavskom Dome umenia v r. 2018; dovtedy sa maliarky osobne nepoznali.

O ostrovoch môžeme hovoriť aj v znakoch – hovoríme so Žofiou o korzickej diaľkovej ceste G20,⁵ ktorú sa pokúsila prejsť. Môžeme existenciu ostrovov zhrnúť do súborov – Azory a Madeira či Nový Zéland⁶ sú množstvá ostrovov, pomenované jedným slovom. Hovoríme so Žofiou o navštívených aj vysnívaných ostrovoch. A ostrovy sa, samozrejme, podobajú na hory. Sú s nimi na obraze totožné, ale len z istého uhla pohľadu, z iného uhla sú ostrovy jazerom, nepravidelnou škvrnou farby na plátne. Niekedy sú ostrovy v jazere a jazero na ostrove. Na niektorých ostrovoch sú hory, či dokonca sopky, iné sú úplne ploché a pusté. Na ostrovoch ešte donedávna žili neobjavené druhy zvierat, podobné bájnym tvorom, niekedy je ostrovu lepšie zostať neobjaveným.⁷

Žofiine obrazy visia zo stropu na skobách, ktoré pred ňou zrejme zanechal iný umelec pri svojom vlastnom putovaní krajinou. Sú to skoby, ktoré označujú jednu z možných ciest na horu. Pri lezení je možná improvizácia, avšak ciest nie je veľa, a tak nakoniec opakujeme či vylepšujeme trasy tých pred nami. O to lákavejšie sú pre nás skaly a hory, ktoré ešte nikto nezdolal.

Hora môže byť pre maliara či lezkyňu synonymom túžby, slobody, možnosťou vystúpiť či prekonať (sa), hľadania seba. „Znovu vynájsť sám seba,“ hovorí Žofia. Je to proces vynachádzania a vynálezu, vedecký prístup k niečomu tak osobnému ako hľadanie samého/samej seba. Tu sa vyjavuje analytická stránka Žofiinej maľby, ktorá sa prejavuje v skladaní, rozkladaní a opätovnom spájaní častí plátna – obrazových polí – do novej skladby.

Pozerám sa na horu, na ktorú túžime vystúpiť. Tu sa asi najviac vyčistí Žofiino hľadanie seba cez hľadanie novej formy. Plátno otvára a rozprestiera nepomaľovanú časť s náhodnými škvrkami a „stekancami“, ktorým, ako sama hovorí, dáva rovnocennú úlohu. Rozširuje obraz tým, že do neho zapojí aj časti, ktoré predtým patrili mimo obraz. Z menšieho rámu prepne plátno na väčší. Čo bolo vonku, stáva sa tým vnútri. Hora a jej „stekance“ odhalené roztvorením obrazovej plochy okolo prvého rámu majú tú istú maliarsku hodnotu. Hora ich vytvorila a v nich sa rozširuje do priestoru. Strihanie a znovu-zošívanie plátna ho otvára vnútrom von, je stiahnuté z kože a otvorené rezom. Žofia reže plátno, reže sklo a tieto rezy znovu spája. Vyšívá kresbu pomalým stehom. Žofia nie je dievča vyšívajúce obrázky, skôr svoje obrazy pitve ostrým nožom a balansuje na hrane bolesti, aby našla rovnováhu.

⁵ Diaľková turistická cesta na Korzike, ktorú sa Žofia Dubová pokúsila prejsť v r. 2017.

⁶ Žofia navštívila Madeiru aj Nový Zéland, ten je tvorený dvomi hlavnými a množstvom malých ostrovov.

⁷ K objavovaniu a následnému ničeniu ostrovej fauny a flóry s príchodom človeka pozri DARWIN, Ch. 1960.

Žofiine z kože stiahnuté obrazy obsahujú prvok geometrie, ktorý je zdanlivo náhodný – teda vznikajúci náhodou, samotnou hranou rámu. Z neho zložené plátno si zachová obdĺžnikovú formu v časti, kde bolo napnuté. Mäkké okolie geometrickej škvŕny tak obsahuje kontrast mäkkosti látky a geometrie rámu. Je to Žofiina odpoveď na problém „objektovosti“ obrazu. V inštaláciách, kombinujúcich sklenené platničky s mäkkým plátnom, rozširuje možnosti maľby na sklo, čo si dala ako dlhodobú úlohu. Sklo sa možno podobá vode, ktorá obklopuje ostrovy, jeho priehľadnosť pridáva na neurčitosti. Ostrov, hora, vlna sa môžu podobáť oblakom. Rez do skla vytvára nečakanú hranicu horizontu, miesto, kde sa more spája s oblohou.

Druhýkrát som Žofiu stretla práve v horách. Z ničoho nič sa zjavila v Tatrách, kde som maľovala veľký obraz v bývalom kine⁸ a po krátkej debate o maľbe išla ďalej lyžovať. Takto v zime sa znovu stáva človekom hôr, keď snád' polovicu mesiaca trávi lyžovaním. Sedím v kine a píšem si poznámky k slobode, maľovaniu a lyžovaniu. Spomínam si, čo pre mňa znamenalo lyžovanie v detstve, užívala som si tento pocit rýchlosti a slobody oveľa častejšie. Žofia píše o svojom detstve strávenom v lyžiarskom družstve. Vo chvíľach, keď sa jej túžba po športovom výkone vzd'ala, stávala sa pozorovateľkou krajiny a jej úkazov. Krajina v snehu je inou krajinou, obsahuje minimum zvukov a stáva sa mäkkou a nebezpečnou zároveň. Žofiine obrazy kombinujú ostrú hranu s mäkkosťou rozpíjaných škvŕn. Maľuje hory, ktoré pozná, ale aj hory, ktoré vo svojom majestáte možno pozorovať len z diaľky. Niekedy im dáva mená. Často sú to však len symboly hôr, niekoľko škvŕn a ostrá silueta vyčleňujúca horu z oblakov. Táto hora sa postupne začína odrážať v jazere. Pri odraze hory je jedno, ktorá strana je horou a ktorá jazerom. Keď maľbu otočí, zrkadlenie sa stáva horou a hora svojím odrazom.

Keď čítam Žofiine texty, ocitám sa sama v odraze hory. Čítam svoje myšlienky, len na inej strane horizontu. Niekedy objavujem nové pohľady na to isté miesto. Tak, ako keď sa vraciame k tej istej hore znovu a znovu. Tú istú škvŕnu, na ktorú som narazila ako tvorkyňa, zrazu skúmam ako diváčka. Hora sa otáča hore nohami a Žofia mi dovoľuje vstúpiť do sveta v hmle či pod hladinou. Texty sú zrkadlením hory tak, ako na obraze prepája svoje hore a dolu v jednej hrane horizontu.

⁸ Juliana Mrvová maľovala v Tatrách obraz *Bezzásahové územie* v rámci rezidencie Tatry73 organizovanej Banskou stanicou contemporary v Dolnom Smokovci. Žofia je inštruktorka lyžovania a učí deti lyžovať. Trávi tak väčšiu časť zimy medzi horami a ateliérom.

More do svojej tvorby zahrnula Žofia najmä po pobyte v Portugalsku.⁹ Chodievala pozorovať oceán a čiaru horizontu. Na dlhý panoramatický papier kreslila vlnu, na ktorej predtým surfovala. Začala vytvárať obrazy, v ktorých sa hranica horizontu stáva centrom maľby. Škvrna v jej strede sa rovnomerne rozširuje na obidve strany plátna.

Pri lyžovaní myslím na obrazy hôr a ostrovov, pri ktorých nie je dôležité, či sa nám páčia alebo nie. Dôležité je, či im veríme. Veríme, že maľovanie je niečo skutočné. Že sa dotýka živého, ozajstného bytia. Žofia maľuje svoje ozajstné bytie vo svete, a ako sama hovorí, maľovanie berie rovnako vážne ako pohyb v horách. Oboje obsahuje nebezpečenstvá a treba dodržiavať isté pravidlá, ale oboje smeruje čoraz hlbšie dovnútra. Maľovaním často vyvraciame na povrch vnútorné, tak, ako Žofia obracia von skrytú a náhodnú stranu svojej maľby, dávajúc ju na roveň s chcenou a racionálnou časťou.

Komponuje, ale zároveň sníva, skladá, ale zároveň nechá mnohé veci presiaknuť na druhú stranu plátna až tak, že ich uvidíme len pri pohľade zozadu. Zadnú stranu obrazu či presiaknutie maľby na okrajové plochy plátna integruje do obrazu. Túži vystúpiť na horu, často však len stojí na úbočí a pozoruje. Pohybuje sa obozretne v snehu alebo sa bezhlavo spúšťa prašanom na lyžiach. Nevyhýba sa nebezpečenstvu či náhode a napriek tomu má svoju cestu veľmi dobre premyslenú. Dlhé hodiny meditatívne kreslí ceruzkou na sklo, alebo naleje farbu a ďalej nezasahuje. Pozoruje maľbu a vpíja sa pohľadom do hmly, za ktorou tušiť skaly.

Niekedy sa bojí chybného kroku, tak čaká, pomaly sa odvažuje za hranice obrazového poľa, aj keď stále vníma hranu ako jednu z vlastností samotnej maľby. Stále viac ju porušuje a prevrstvuje spomienky na skle, cez ktoré vidíme nenapnuté plátno. Expanduje do priestoru. Zaberá si ho pre seba a jej krok sa stáva čoraz istejším. Aj na hrane skalného masívu je možné nájsť útočisko a prenocovať. Pomalé šliapanie hore v jednej chvíli vystrieda prudký zjazd.

„Myslím, že to bol Hölderlin, kto napísal, že vzhladnutie je hľadaním miery človeka. Určite je aj zamyslením, aj sputovaním. Pozerám sa hore, teda vzhladam. Pozerám sa hore, lebo chcem vidieť horu, hory, pohoria... oblohu a oblaky. A potom opäť hory. Chcem uvidieť hranicu, kde jedna majestátnosť končí a druhá začína. Pozerám sa hore, keď rozmýšľam. No najmä sa pozerám hore, keď snívam.“¹⁰

⁹ Autorka textu tiež istý čas žila v Portugalsku pri oceáne.

¹⁰ Citát je z pripravovanej dizertačnej práce Žofie Dubovej s názvom *Miesta mimo a(lebo) geografia imaginácie*.